

Tieslietu ministrija

Brīvības bulvāris 36, Rīga, LV-1536; tālr.: 67036801, 67036716, 67036721; fakss: 67210823, 67285575;
e-pasts: pasts@tm.gov.lv; www.tm.gov.lv

Rīgā

03.01.2024. Nr. 1-17/36

Uz 05.12.2023. vēstuli Nr. 1-5/322
(TM reģ. Nr. 1-17/8211)

Latvijas Republikas Tiesībsargam

Par uzturlīdzekļiem no vecvecākiem

Tieslietu ministrijā 2023. gada 5. decembrī saņemta Latvijas Republikas Tiesībsarga pārstāves vēstuli Nr. 1-5/322, kurā lūgts sniegt viedokli par iemesliem, kādēļ, Tieslietu ministrijas ieskatā, praksē netiek piemērots Civillikuma 179. panta ceturtajā daļā noteiktais, un norādīt iespējamās risinājumus minētās tiesību normas ieviešanai praksē.

Izvērtējot minēto jautājumu, Tieslietu ministrija sniedz šādu viedokli.

Civillikuma 179. panta ceturtajā daļā noteikts, ja vecāku nav vai viņi nespēj uzturēt bērnu, šis pienākums līdzīgās daļās gulstas uz vecvecākiem. Ja vecvecāku mantas stāvoklis ir nevienlīdzīgs, tiesa var noteikt viņiem uzturēšanas pienākumu samērā ar katra mantas stāvokli. Senāts ir sniedzis Civillikuma 179. panta ceturtais daļas interpretāciju, uzsverot, ka Civillikuma 179. panta ceturtais daļa tieši nosaka pienākumu vecvecākiem uzturēt bērnu, ja to nespēj vecāki. Tāpat uzsvērts, ka Civillikuma 179. panta ceturtajā daļā ir ietverti divi nosacījumi vecvecāku pienākumam uzturēt mazbērnus – ja vecāku nav vai viņi nespēj uzturēt bērnus. Likumā lietotais jēdziens "nespēj" ietver objektīvu iemeslu, kura dēļ vecāki neatkarīgi no viņu gribas un attieksmes nevar izpildīt savu pienākumu uzturēt bērnu. Proti, Civillikuma 179. panta ceturtais daļa nesaista vecvecāku pienākumu uzturēt mazbērnus ar bērna vecāku attieksmi pret saviem pienākumiem, bet ar objektīviem apstākļiem, kuru dēļ viņiem ir liegta iespēja šos pienākumus pildīt¹. Tādējādi konstatējams, ka Senāta ieskatā likumā noteiktais pienākums vecvecākiem uzturēt bērnu kļūst obligāts tad, kad vecāki objektīvu, no viņiem neatkarīgu iemeslu dēļ, nespēj pildīt savu pienākumu uzturēt bērnu.

Ceļot prasību tiesā, saskaņā ar Civilprocesa likuma 128. panta otrajā daļā noteikto, prasītājam tostarp jānorāda atbildētājs/-i, kā arī apstākļi, ar kuriem prasītājs pamato prasību un pierādījumiem, kuri tos apstiprina. Tādējādi, ja, piemēram, prasītājam ir zināms, ka otrs bērna vecāks nespēj nodrošināt bērnu ar uzturlīdzekļiem, ir iespēja celt prasību pret bērna otra vecāka vecvecākiem. Līdz ar ko, Civillikuma 179. panta ceturtais daļas iedzīvināšana praksē ir atkarīga arī no prasītāja, un ņemot vērā Senāta atziņas, prasītāja rīcībā esošo pierādījumu apjoma, kas pamato, ka vecāks objektīvu, no viņiem neatkarīgu iemeslu dēļ, nespēj pildīt savu pienākumu uzturēt bērnu.

Papildus norādām, ka gadījumos, kad uzturlīdzekļu izmaksa tiek veikta administratīvā procesa ietvaros, tad gadījumos, kad uzturlīdzekļu maksāšanas pienākums attiecas uz bērna vecāku, kas nav sasniedzis pilngadību, tas tiek noteikts bērna vecvecākiem līdz bērna vecāka pilngadības sasniegšanai. Šajā gadījumā Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācija (turpmāk - Fonda administrācija) var objektīvi konstatēt vecāka nespēju uzturēt bērnu. Savukārt pārējos gadījumos

¹ sk. [Aizgādība, saskarsme, uzturlīdzekļi. Senāta judikatūras atziņas 2006.gads–2022.gada septembris](#), 72. lpp.,

uzturlīdzekļu maksāšanas pienākuma noteikšana ir jāvērtē tiesai, jo Fonda administrācijai administratīvā procesa ietvaros nav iespēju objektīvi novērtēt vecāka nespēju uzturēt bērnu un vērtēt, vai uzturlīdzekļu maksāšanas pienākums nebūtu nosakāms vecvecākiem. Attiecīgi arī gadījumos, kad uzturlīdzekļu maksāšanas pienākums ir noteikts uz tiesas sprieduma pamata, Fonda administrācija ir iestājusies piedzinēja vietā. Šādā gadījumā, Fonda administrācijai nav tiesiska pamata piedzīt uzturlīdzekļus no bērna vecvecākiem, ja tiem uzturlīdzekļu maksāšanas pienākums nav noteikts ar tiesas spriedumu.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 5. panta sesto daļu tiesai judikatūra ir jāizmanto kā palīgavots. Šādā veidā īstenojas arī tiesību uz taisnīgu tiesu aspekts. Turklāt, kā uzsvērusi Satversmes tiesa, kasācijas instancei jāsniedz materiālo un procesuālo tiesību normu interpretācija, kas var būtiski ietekmēt daudzu personu tiesības dažādos tiesas procesos. Tādējādi judikatūras mērķis ir arī nodrošināt tiesas spriešanas vienveidību un tiesisko stabilitāti. Līdz ar to, Tieslietu ministrijas ieskatā, tikai konceptuāli pārskatot Civillikuma 179. panta ceturrtā daļā noteiktās tiesību normas saturu, likumā noteiktais pienākums vecvecākiem uzturēt bērnu varētu tikt attiecināts arī uz tiem gadījumiem, kad vecāks savas subjektīvās attieksmes dēļ izvairās nenodrošina bērnam minimālo uzturlīdzekļu apmēru, kuru nodrošināt ir pienākums neatkarīgi no vecāka spējam uzturēt bērnu un no mantas stāvokļa, vai kad vecāks nepilda tiesas nolēmumu par uzturlīdzekļu piedziņu vai vienošanos par uzturlīdzekļiem.

Tieslietu ministrija piesardzīgi vērtē šādu konceptuālu izmaiņu izdarīšanu Civillikumā. Jāņem vērā, ka daļai bērnu, kuriem pienākas uzturlīdzekļi, vecvecāki varētu būt arī pensijas vecumā. Piemēram, 2023. gada novembrī vecuma pensijas vidējais apmērs bija 563,31 EUR². Saskaņā ar Ministru kabineta 2005. gada 11. janvāra noteikumu Nr. 22 "Noteikumi par sociāli mazaizsargāto personu grupām" 2. punkta 2.4. apakšpunktu, personas virs darbaspējas vecuma ir uzskatāmas par vienu no sociāli mazaizsargātajām personu grupām. Tādējādi pirmšķietami Civillikuma 179. panta ceturrtajā daļā noteiktā pienākumu paplašināšana visticamāk būtiski neuzlabotu bērnu dzīves apstākļus un lielu sabiedrības daļu pakļautu nabadzības riskam. Lai gan Fonda administrācija praksē ir novēroti gadījumi, kad parādu Fonda administrācijai parādnieka vietā faktiski atmaksā bērna vecvecāks (parādnieka vecāks), jautājums par iespējamo uzturlīdzekļu piedziņas vēršanu uz vienu no sabiedrības mazaizsargātākajām personu grupām būtu ļoti rūpīgi vērtējams.

Lai arī Tieslietu ministrija regulāri pārskata parādniekiem noteikto ierobežojumu apjomu un īsteno citus pasākumus, veicinot regresa kārtībā atgūto līdzekļu pieaugumu, un šis darbs ir turpināms, tomēr apstākļi, ka joprojām ir salīdzinoši augsts to parādnieku īpatsvars, kas nepilda vecāku pienākumu uzturēt bērnu, ir meklējami starpinstitucionāli risinājumi. Grūtības segt uzturlīdzekļu maksājumus var rasties ne tikai finansiālu apstākļu dēļ vai sakarā ar veselības stāvokli, bet sociālo problēmu dēļ. Šādos gadījumos, piemēram, veicot sociālo darbu ar parādnieku, būtu iespējams ne tikai identificēt un risināt cēloņus, kuru dēļ parādnieks uzturlīdzekļus nemaksā, bet arī konstatēt gadījumus, kad parādnieks ļaunprātīgi izvairās no uzturlīdzekļu maksāšanas pienākuma. Veicot sociālo darbu un konstatējot, ka parādnieks ļaunprātīgi izvairās no uzturlīdzekļu maksāšanas pienākuma, būtu iespējams pret parādnieku vai nu vērst likumā paredzētās sankcijas, vai arī motivēt parādnieku rīkoties atbildīgi un nokārtot saistības. Jāatzīmē, ka sociālais darbs ar parādniekiem būtu ieguvums arī ilgtermiņā. Protī, ja parādnieks savlaicīgi saņem atbalstu sociālo problēmu risināšanā, tiktu veicināta parādnieka patstāvība savu vajadzību nodrošināšanā. Līdz ar ko, samazinātos iespēja, ka parādniekam nākotnē būs nepieciešams papildu valsts vai pašvaldības atbalsts, kā arī nepieciešamība piedzīt uzturlīdzekļus no bērna par labu vecākiem. Tādējādi sociālais darbs būtu efektīvākais risinājums, un kopumā ļautu strādāt ar problēmas cēloņiem. Tieslietu ministrija sadarbībā ar Fonda administrāciju 2024. gada ietvaros plāno detalizētāk izvērtēt šāda kompleksa risinājuma ieviešanas priekšnosacījumus un apzināt to ieviešanas iespējas, piemēram, pilotprojekta ietvaros, lai novērtētu tā efektivitāti.

² <http://www.statistika-vsaa.lv/>

Ar cieņu
valsts sekretāra vietniece
tiesu jautājumos

I. Ilgaža